

«ЗДРАВНЕ» за сега излиза три пѣти въ мѣсець: на 1-о, 10-о и 20-о число. Цѣната му за осемъ мѣсеца, отъ 1 Май до 20 Декемврий 1886 г., е седемъ лева въ България и осемъ лева за въ странство. — Абонатитѣ се адресиратъ направо до редакцията, въ гр. Варна, същевременно като предплатитѣ съ пощенскій записъ (а не въ марки). — Обявления се приематъ съ плата по 30 стот. за единъ редъ петитъ.

ЗДРАВНЕ

За всѣка напечатана въ «ЗДРАВНЕ» оригинална статия редакцията плаща по петъ стотинки за всѣкий редъ. — За промѣняване адресетъ на спомоществателя се плаща 40 стотинки, безъ които адреса не се промѣнява. Заявления за неподлучването на нѣкой брой трѣба да се правятъ не по-късно слѣдъ получаването на слѣдующий брой; въ противенъ случай се оставатъ безъ послѣдствие.

ОБЩЕДОСТЪПЕНЪ МЕДИЦИНСКИЙ И ХИГИЕНИЧЕСКИЙ ВѢСТНИКЪ

Per noctem ad lucem!

Отъ мракъ къмъ свѣтлина!

СЪДЪРЖАНИЕ: Бая въ народното училище. Отъ д-ра Б. — Практически наставления за родилници и баби. Отъ д-ра А. А. Розенталя. — Първа помощ при ударъ отъ мълнии. Отъ д-ра К. Ф. Тролновскій. — Половинъ челоуѣкъ (съ рисунката). — За сополивицата у челоуѣка. Отъ д-ра Н. Петровъ. — Какъ се узнава полъзта на дѣтето въ утробата на майката. — Домашна аптека. Прев. Т. Георгиевъ.

Баня въ народното училище въ Геттингенъ.

Отъ д-ра Б.

Въ повото здание на народното училище въ Геттингенъ е станало едно уреждане, което заслужва всеобщо подражане, именно уредена е баня за ученицитѣ. Тамъ сѣ съзнали, че магаръ новопострояванитѣ здания и да отговарятъ на исканията на хигиената, то пакъ всичкитѣ усилия за доставяние чистъ въздухъ чрезъ добри отопления и провѣтривания не могатъ да принесатъ голѣма полза, ако въ тѣзи здравни здания влизатъ кривли дѣца съ всевъзможни зародиши на прилипчиви болести по тѣлото и въ дрѣхитѣ. Устрояване баня, топла баня-душъ (паданне на водата презъ рашето. *Превод.*), туѣ за пръвъ пѣтъ е опитано въ едно училище.

Въ подземния катъ на едно ново народно училище, строителтъ на това училище, Г. Герберъ, градскій архитектъ, е отредилъ едно помѣщение, дълго 5,12 метра и широко 2,51 метръ за баня; друга до него стая, толкозъ сѣщо голѣма, служи за събличанне и обличанне. Стѣнитѣ на стантѣ сѣ измазани съ цементъ, а подътъ е покритъ съ асфалтъ; въ случай на нужда подътъ може да бѣде постантъ съ дървени рѣшетки или съ рогозки. Собственно банята състои отъ

три душа, подъ които има по една цинкова ванна съ диаметръ въ единъ метръ. Душитѣ се питаятъ отъ единъ желѣзенъ резервуаръ съ вода, който се намира въ стая лежача надъ банята. Този резервуаръ има голѣмина 1,28 кубич. метра и чрезъ трѣби за кржгообрѣщанне на водата е въ свръзка съ стоящия въ банната стая водонагрѣвателъ, който същевременно отоплява и банната стая, а стаята за събличанне се отоплява чрезъ една малка пещъ.

Разносиктъ за това устройство, като изключимъ постройката (асфалтовъ подъ, каналтъ за истичаннето на водата и пр.) възлизатъ на 780 марки (около 975 лева), а количеството на употребяваната за 700 дѣца вода е 20 кубич. метра.

Отначало това уреждане, като всѣко не-обичайно нововведение, не е намѣрило съчувственъ отзивъ у родителитѣ и дѣцата, нѣ вече слѣдъ 2 мѣсяца 500 дѣца, т. е. около 75% отъ цѣлото число, а скоро и всичкитѣ дѣца съ благодарностъ сѣ послѣдовали настоятелнитѣ свѣти на свонтѣ учители и учителки. Всѣки двѣ недѣли, въ течение на цѣли 4 училищни дни, въ время на училищнитѣ занятия, става къпаннето, и то по слѣд. начинъ: въ класетъ, комуто е редтъ, учителтъ освобождава отъ занятия 6 до 9 ученика, отъ които 3, щомъ се съблекатъ въ отредената стая, отиватъ подъ душтъ; слѣдъ като се измижатъ тѣ, отиватъ другитѣ 3 и тѣй нататкъ; готовитѣ се връщатъ въ класа, отъ гдѣто учителтъ отпуща други 3 и т. н. т., тѣй щото въ течението на единъ часъ се измива цѣлъ класъ. На занятията това не вреди до тол-

козъ, когато сж се бояли отпърво, особено ако се избиратъ за баняние онѣзи часове, които сж за писанне, четенне и падобн.

Дѣцата се къпятъ и зимѣ и лѣтѣ. Температурата на водата въ душа е 27 град. до 30 град. по Реомюра. Регулирането на шурацитѣ, нагълъжданието на дѣцата, които всѣкога сж въ малко число, сжщо и сануниеваннето, ако е нужно, прави училищнии слуга, а за момичетата това прави училищната слугиня. Кърпи за бърсанне дѣцата си донасятъ отъ дома съ себе си. Дѣцата не могатъ да настигнатъ отъ къпаннето, защото тѣ веднага се връщатъ право въ класа.

Влиянието върху здравнето отъ тѣзи редовно всѣки 14 дена бани, а сжщо и възпитателното имъ влияние сж огромни; дѣцата се навикватъ къмъ чистота и се учатъ да я обичатъ, а съ тѣхъ и родителитѣ имъ, които се боятъ да испращатъ своитѣ дѣца въ училището въ казни ризи и дрѣхы, тѣй като самитѣ дѣца отъ срамъ предъ своитѣ другари ги принуждаватъ за това.

Директора на това народно училище, Г. Перссонъ, сключва своя отчетъ съ слѣд. думи: „Ученицитѣ слѣдъ банята се осѣщатъ свѣжи и бодрни, иматъ повече охота за учение, чувството за чистота се развива, здравнето у младежитѣ обрѣпва, — това сж сжщественнитѣ и важнитѣ послѣдствия отъ това уреждане, тѣй щото азъ не мога да не искажа на моитѣ другари желание, да се устроятъ подобни бани и въ другитѣ народни училища.“

Тазн разумна съвмѣстна дѣятелност на учителя и хигиенистъ ни пълни съ жива радостъ и съ надежда, че прекрасния Геттингенскій примѣръ ще намѣри подражатели и распространители.¹⁾

Практически наставления за родилници и баби.

Отъ д-ра А. А. Розенталя,
Проваднйскій градскій лѣкаръ.

Печалното и грубото невѣжество на нашитѣ доморасли баби се отражава въ ги-

белнитѣ послѣдствия, които се виждатъ отъ грамадната смъртностъ на дѣцата и отъ огромното число болни жени. Нашия почитаемъ другаръ, докторъ *Драгомировъ*, въ превъсходната си книга „За физическото възпитание на дѣцата“ е показалъ толкова факти за злосторната и даже престѣпната дѣятелност на тѣзи безсвѣстни баби, щото върху това нѣма какво да се говори по-вече. Невѣжеството на по-голѣмата частъ отъ тѣзи „опитни бабички“ дохожда до тамъ, щото тѣ не знаятъ даже за сжществуваннето на специалния женскій органъ (матицата) и предполагатъ, че дѣтето се намира направо въ стомаха. Вслѣдствие на такава анатомия, много *бабици*, при тѣжкитѣ и закъснѣлитѣ раждания, растърсватъ родилницитѣ за да изпадне по-скоро дѣтето. До колкото и да сж възмутителни тѣзи мѣрки, тѣ си оставатъ общензвѣстни факти; а тѣй като нещастнитѣ и бесловеснитѣ жертви на тѣзи варварски опитвания сж повечето пкти сжщо така невѣжественни, както и самитѣ „баби“, то тѣ никогажъ не се обръщатъ за медицинската помощъ даже при най опаснитѣ раждания. Тѣ уповаватъ здравнето и живота си исклучително на тѣзи *сзнателни шарлатанки*, които се ползватъ отъ общото безсмыслие на селскитѣ жени и даже си присвояватъ исклучителното лѣкуване на всичкитѣ женски болѣсти, като увѣряватъ, че докторитѣ нищо не разбиратъ отъ тѣхъ. Подиръ всичко това не е за очудване, че *по-голѣмата* половина отъ селскитѣ жени страдаятъ отъ искривения, опускания, хронически възпаления на матицата и отъ други разни болѣсти на женскитѣ органи. Заблѣлѣжително е още, че тѣзи самозванни лѣкарки поддържатъ съ всевъзможни срдѣства предразсѣдка или просто обичая, щото нито мжжътъ, нито бащата нѣматъ право да присѣтствуватъ при ражданията. Този обичоевения физиологическій актъ винаги се окржава съ нѣкаква си таинственностъ и съ най безсмысленни и възмутителни обряди, които сж достойни за дивацитѣ. Разбира се, всичко това се прави съ цѣль, щото мжжътъ, който ще присѣтствува при пшкванията и мжжитѣ на жената или дщерята си, ще излѣзе отъ търпѣние, ще бие и изгони тѣзи варварски-

¹⁾ Deutsche Vierteljahresschrift f. öffentliche Gesundheitspflege, B. 18 H. 1. 1886.

лѣкарки и ще повика доктора. Наистина, трѣбва да се чудимъ върху възмутителното равнодушие на мъжчетѣ, които отдаватъ женитѣ и дщеритѣ си на мъжи къмъ тѣзи нови инквизиторки, които, безъ никакъв надзоръ, се распоредатъ съ животътъ на вѣренитѣ имъ жени. А саламурата и къпанieto почти въ врѣла вода на тѣзи малки мъченици, които сж паджли въ желѣзнитѣ примки на безсърдечнитѣ баби, не сѣставляватъ ли най-възмутителни явления?! Да, отдавна е вече настанало за българскитѣ време да излѣзатъ отъ *мрака кѣтъ свѣтлината* и да се отнасятъ съ по-голѣмо довѣрие къмъ науката, отъ колкото къмъ предрасждѣцитѣ.

Долгоизложенитѣ наставления иматъ за цѣль да подпомогнатъ нѣщо въ това отношение както на родилницитѣ, тѣй и на бабитѣ. Тѣзи наставления ще се помжж да ги изложж общедостъпно и се надѣвамъ, че ако мъжчетѣ, като по-развити и по-образовани, ще ги прочетжтъ съ внимание, тѣ (мъжчетѣ) ще бжджтъ въ състояние самички да ръководятъ невѣжественитѣ баби и по такъвъ начинъ ще избавятъ женитѣ си отъ излишнитѣ мъжи и отъ разнитѣ болѣсти.

Признаци и страдания на непраздната жена.

Въроятнитѣ признаци на непраздността на жената сж: прекратяването на мѣсечнитѣ очиствания (менструации), подиганята, блованията, припадванията, уголѣмяването на корема, на матицата и грждитѣ, потъмняването боля на нѣжнитѣ (цицитѣ) и, най-сетнѣ, тъмната пикочъ.

Несъмнителнитѣ признаци на непраздността сж: явнитѣ тупания на сърдцето у дѣтето, движенията му въ матицата и напипването на нѣкои части отъ дѣтето презъ коремнитѣ покривки.

Въ време на непраздността срѣщатъ се често разни страдания, които непременно изискватъ надлежната помощъ.

1. *Неодържимото блование*, което даже застрашава животътъ, често се спира отъ вджванията или подкожнитѣ църкания (правятъ се отъ лѣкаритѣ) на етера. 5 до 10 капки етеръ се капва на кърпа, вджхва се всѣкий часъ до спиранieto на блованието. (Етера принадлежи къмъ силнодѣйствуващитѣ

срѣдства и изисква осторожностъ). Ако не дѣйствува това срѣдство, лѣкаритѣ правятъ надрѣзвания на маточната шия или, ако жпвотътъ е въ опасностъ, произвеждатъ искусственното помѣтанне.

2. *Несносния жбоболъ* или болки въ лицето се прекратяватъ отъ патриванията съ хлороформъ, наполовинъ смѣсенъ съ евкалиптово масло (eucalyptol); ако не дѣйствува това срѣдство, то жбѣтъ трѣбва да се извади, а болкитѣ въ лицето се намаляватъ отъ помазванията съ гелземпнова вода (*tinclura gelsemii sempervirens*); вжтрѣ се дава бромистий натръ (*natrum bromatum*), двѣ части на 100 части вода, всѣкий часъ по чорбяна лъжица (взема се отъ аптеката).

Продължителността на нормалната непраздностъ се колебае между 264 и 284 дена¹⁾; за това не може да има никакви вѣрни признаци за опредѣляването дена на ражданieto. Но пакъ все е възможно **приблизителното опредѣляване**, защото къмъ това време въ организма на жената се забѣлѣзватъ слѣдующитѣ явления: 1) нѣколко дена преди ражданieto, у тѣжката жена значително се измѣнява формата на коремътъ, защото матицата се опуска на доло и се издига напредъ; 2) два-три дена преди ражданieto (а у женитѣ, които не сж раждали — даже преди 7—10 дена) появяватъ се предварителни болѣжки, които иматъ направление отъ кръста къмъ корема и краката; тѣзи болѣжки се явяватъ презъ правилни промежутоти и по-вечето пжти ношемъ; 3) пулсътъ (биепето на жилата) на тѣжката жена не се измѣнява, въ каквото положение тя и да сенамира (като стои, сѣди или лежи); 4) два-три дена преди ражданieto изъ маточната шийка се отдѣля, въ не голѣмо количество, бѣлѣзникава слизъ и 5) явява се потребностъ за честото испущание на водата.

Ето тѣзи сж петъ горѣ-доло сигурни признаци отъ приближающето раждане, при което настъпва времето за изслѣдването на трудната жена; отъ това изслѣдване зависи предсказване — да ли ражданieto ще бжде редовно или мъчно.

(Слѣдва).

¹⁾ Ражданията преди този срокъ се наричатъ **предеремни**, а подиръ този срокъ — **закъснѣли**. Авт.

Първа помощ при ударъ отъ мълния (блѣскавица).¹⁾

Отъ д-ра К. Ф. Тролювский.

При блъзъкъ или твърдѣ силенъ гръмovenъ ударъ отъ мълния, хората понѣкогажъ изпадатъ на земята полумъртви, даже мъртви, безъ да се намѣрятъ по тѣхъ видими признаци отъ нѣкакво повреждане. По нѣкогажъ лицето на ударения отъ мълния бива почервеняло, очитѣ му напълнени съ кръвъ и изъ ушитѣ, носѣтъ и устата му захваща да тече кръвъ. Тѣлото на убития отъ гръмъ си остава необиеновенно дълго време топло и гъвкаво. Хора, неумрѣли отъ гръмovenъ ударъ, а само оглушали или примрѣли отъ него, по нѣкогажъ дохождатъ на себѣ си безъ никакви лоши послѣдствия за здравието си, по по-вечето пѣти тѣ страдатъ, въ продължение на много недѣли и мѣсеци слѣдъ ударѣтъ, отъ разни форми парализъ²⁾ или душевно разстройство. Ако мълнията е преминѣла презъ тѣлото — при което се виждатъ даже и дупкитѣ съ насинѣли краища, отъ гдѣто е влѣзла и излѣзла, и слѣди по дрѣхитѣ или космитѣ, гдѣто е прогорѣла, — то тя е убила съвършенно човѣкътъ и слѣдователно всѣкий трудъ за съживяване е безполезенъ и напразенъ. Ако мълнията е пропѣзляла само по повърхнината на тѣлото, като оставя по кожата прищипи или бутурчинки отъ опърление, или синкави пивци или мрѣжа отъ цвѣтни ливийки, що съотвѣтствува на сждинитѣ и нервитѣ въ кожата, — то по-вѣрно може да се допустне, че ударениятъ е мнимомъртъвъ, а не съвършенно мъртъвъ.

Всѣкий мнимомъртъвъ отъ гръмovenъ ударъ — съ признаци отъ вънѣшно повреждане на тѣлото или и безъ тѣхъ — трѣбва завчасъ да се съблече до голо и да се закопае въ земята така, щото само лицето съ очитѣ, съ ноздритѣ и съ устата да остане непокрито съ прѣстъ. Чрезъ такова закопване на тѣлото въ земята, или засипването му съ прѣстъ, като лошъ проводникъ на топлината, задържа се общата вътрѣшна топлина на тѣлото, дордѣ нервитѣ и мозъкѣтъ

успѣятъ да отпочинатъ и да се поправятъ отъ силното сътрѣсеніе и ударване. Тази сжщата цѣль се постига още по-скоро и по-удобно, кога ударениятъ, дордѣто е още мокръ даже отъ дъждѣтъ, събличатъ го до голо и го обвиватъ въ пълнени дрѣхи или въ кожухъ. Слѣдъ това може да се пристѣпи къмъ произвеждане искусствениото дишаніе, и при прекъсване на искусствениото дишаніе да се опитватъ другитѣ намъ извѣстни срѣдства, каквото: разтриваніе всичкото тѣло, възбужданіе дѣйствието на мозъкѣтъ съ вшадренъ спиртъ, поднесенъ близо до носѣтъ, горчица или силенъ оцетъ на языкѣтъ, силно крясканіе на ухото, и силна свѣтлина на очитѣ. Простиятъ, несиленъ припадѣкъ отъ гръмovenъ ударъ иска само прости, общезвѣстни срѣдства, които се употребяватъ при всѣкий случай отъ припадѣкъ. Въ случай на парализи отъ различенъ родъ, или въ случай на душевно разстройство послѣ гръмovenъ ударъ, лѣкаритѣ се стараятъ да доведѣтъ болния, колкото се може, до общо спокойствие и сънъ.

Половинъ човѣкъ.

Въ Варна сега се намира единъ забѣлѣжителенъ уродъ, който съ малката ситалига се разхожда изъ улицитѣ. Г. Албрехтъ, тукашния фотографъ, по нашата молба, го фотографиралъ,

а г. Д. Пананотовъ въ Търново доста сполучливо е направилъ рисунката, която въ настоящия брой даваме на читателитѣ си.

Йорданъ Даневъ, 45 годишенъ, родомъ отъ с.

¹⁾ По сжщия предметъ глѣд. "Здравіе" 1885, стр. 98.

²⁾ Хащанието на вѣтка часть отъ тѣлото.

Константиница, Руссенско, разказва, че се е родилъ здравъ и до тригодишната си възраст въ нищо не се е отличавалъ отъ другитѣ дѣца; но по това време него го „удрялъ единъ вѣтъръ“ и той отъ тогава вече не можалъ да ходи. Двата му братя и едната му сестра сѣ здрави. Самъ Йорданъ като се разболѣлъ, лежалъ двѣ години болѣнъ, но отъ тогава до сега никогажъ не болѣдувалъ. Той има веселъ нравъ, обича да пие, да пѣе, да пуши; не знае да чете и умственното му развитие е долно.

Главата на Йордана Данева е съвършено нормална и съотвѣтствува на възрастта му; окръжността ѝ е равна на 50 сантиметра. Шията е къса и твърдъ дебела. Отъ най високата точка на главата до края на туловището има 77 сантиметра. Гръбначния стълбъ е искривенъ; гръдниятъ кокалъ е много издигнатъ напредъ (pectus carinatus), както у кокошката; окръжността на гръднитѣ, по изпъкналитѣ мѣста, е 86 сантиметра. Коремътъ е голъмъ, отъ 70 сантиметра въ окръжността си. Половия органъ е добръ развитъ, съотвѣстно съ възрастта на Йордана. Отъ главата до дрието мѣсто, Йорданъ Даневъ се представлява, на първия изгледъ, като здравъ човѣкъ само на половина, защото едвамъ се издига отъ земята и бойтъ му е както на едно тригодишно дѣте.

Ръцѣтъ на Йордана Данева сѣ искривени и извити като спиралъ: дѣсната има дължина на 31, лѣвата ръка на 41 сантиметръ; съставитѣ на горнитѣ краищници сѣ дебелъ а мускулитѣ (мѣсата) сѣ атрофични (пустали). Краката сѣ съвършено дѣтински и много сѣ искривени: стъпалата сѣ обърнати на горѣ; дѣсниятъ кракъ има 22, лѣвия 24 сантиметра. Краката висятъ у Йордана като нѣкои излишни добавки, защото той нѣма отъ тѣхъ никаква полза; за да сѣди Йорданъ трѣбва да се опира на патерицата (както се види на рисунката).

Йорданъ Даневъ има вече до нейдѣ си извѣстностъ, защото е билъ описанъ въ 1881 година въ руския медицинский вѣстникъ „Врачъ“ отъ д-ра И. Медвѣдевъ. Последнии си исказалъ мнѣнието, че уродството на Йордана Данева е произлязло отъ това, че този човѣкъ е прекаралъ тѣжката форма на рахитическата или английската болѣстъ. Ний мислимъ, че описанното уродство е слѣдствие на грѣбначно-мозъчния параличъ на дѣцата — болѣстъ, която въ по-слаба форма доста често се срѣща.

За сополивицата или мангафата у човѣка.

Отъ д-ра Н. Петровъ.

Сополивицата стоп на равна степенъ съ злокачественный прищъ или тѣй нарѣчената „лоша пѣпка“. Ядѣтъ и на двѣтъ тѣя болѣсти може да се отнесе къмъ члслото на животнитѣ ядове

още повече, че той се поражда първоначално у домашнитѣ животни и отъ тѣхъ вече минава на човѣка. Сополвицата е болѣстъ, отъ която страдатъ преимущественно конетѣ и магаретата, отъ които заразата ѝ минава на хората, и то повечето, да не кажемъ винаги, на тѣзи, които иматъ главното си занятие съ коне и магарета, или пъкъ на тѣзи, които работятъ съ конска козина. Ядѣтъ на мангафата има двѣ отличителни качества: първо — той може да минава отъ заражено сѣщество къмъ незаражено — чрезъ въздухътъ и второ — чрезъ съприкосновение (допирание) къмъ болното мѣсто. Впрочемъ, распространяването на този ядъ не може да става и да минава по-надалечъ отъ границитѣ на тѣзи мѣста, гдѣто стоятъ болнитѣ животни (ахъритѣ), — нѣщо, което намалява възможността за заразяването на човѣка чрезъ въздуха, или чрезъ така наречената непосредствена прививка. Последниятъ става много по-често вслѣдствие допиранията ни къмъ болнитѣ животни, а най паче къмъ тѣхната слюнка или лигавитѣ имъ ноздри. За това човѣкъ, ако нѣма възможность свърсѣмъ да избѣгва, то той трѣбва да бѣде особено предпазливъ въ допиранията си къмъ болнитѣ отъ мангафа животни, а въ частности, както се каза и по-горѣ, къмъ тѣхната слюнка, ноздри, или имѣющитѣ се у тѣхъ наранявания. Въ случай, че подобно допирание стане, било то по невинимелностъ или неумѣние, то тогава, безъ да се губи време, необходимо е прибѣгването къмъ лѣкарска помощъ, което единствено и може да спре развитието на заразата и, ако не бѣде късно, да унищожи злото още въ началото му.

Съприкосновението съ слюнката, потѣтъ и млѣкото на болнитѣ животни, слѣдователно, сѣ начинитѣ, чрезъ които най лесно става заразата. Последниятъ се загигздя преимущественно въ ноздритѣ и устата на животнитѣ, въ видъ на язви, които скоро се покриватъ съ гѣстъ синъ гной, а краищата имъ наоколо ни се представляватъ като распокъсани. Отдѣляемата отъ тѣзи язви жидкостъ е въ висша степенъ заразителна и принасянето ѝ на здраво мѣсто дава непосредствена прививка, или съ други думи, на новото мѣсто се получава сѣщо такава мръсна, синя язва. каквато оная, отъ която бѣ взета жидкостъта (гноя). Това дава възможность да се узнава болѣстъта още въ самото ѝ начало, тѣй като язвата има еднакъвъ видъ, както у добитѣка, тѣй и у човѣка. Заболѣването на човѣка, безъ подобна прививка, вслѣдствие продължителното му прибаване (простояване) въ мѣста, гдѣто стоятъ болни отъ мангафа животни и, слѣдователно, чрезъ въздуха, се забѣлѣзва въ рѣдки случаи. При всичко това, подобнитѣ заразявания, ако и да се не случаватъ така често, както тия чрезъ непосредственната прививка, — тѣ трѣбва да се избѣгватъ;

затоа, когато човекът има работа съ болните от мангафа животни, за него е еднакво важно както избѣгването отъ допиране до тѣхъ, както до покритиѣ имъ съ язви части, така и старанията му да се недопуща застояването на въздуха въ яхлритѣ, гдѣто стоятъ заразенитѣ животни; провѣтриванieto на въздуха най много намалява възможността да се разпространява заразата чрѣзъ него (въздуха) и за това длъжностъ е то да се съблюдава и извършва въ всичкитѣ дамища.

Жидкостъта или гнойтъ отъ сополивицата, подобно тоя отъ лошата пѣпка, много по-лесно се хваща у здравитѣ човекѣ въ тѣзи мѣста на кожата му, гдѣто има случайни наранявания или просто одрасквания. Върху здрава и свѣжъта ненаранена кожа прививката на мангафата е почти невъзможна и предаването или минаването ѝ отъ човекъ къмъ човекъ се забѣлѣзва значително по-рѣдко, отъ колкото отъ животното къмъ друго; но тѣй като първото т. е. заразяването на човекъ отъ човекъ е не невъзможно, то и отъ него трѣбва да се предпазваме.

Много пѣти заболѣването на човекъ отъ описваемата болѣсть остава незабѣлѣзано и исклучение представляватъ само онѣзи прививки, които произлизатъ непосредствено, вслѣдствие съприкосновението, станѣло съ болно животно. Ако такава прививка се извърши сполучливо, то болѣстѣта преминава твърдѣ бързо и слѣдъ едно денонощие могатъ да се забѣлѣжатъ измѣнения на кожата въ тѣзи мѣста, къдѣто е била попаднала заразителната жидкостъ; но обикновено подобни измѣнения ставатъ преимущественно слѣдъ истичаннето на три или петъ денонощия отъ момента на заразяването, а пѣкой пѣтъ и по-късно. Подиръ истичаннето на рѣчении срокъ, онова мѣсто на човѣческото тѣло, което е било нападнато отъ мангафата, се покрива съ червенина, подъ която се забѣлѣзва нѣщо като отекъ; на около него, изподъ кожата, се появяватъ напѣпвания въ видѣ на нивици, покрити съ розовѣ цвѣтъ, отличителни съ крайна болѣзненностъ, която особено се чувствува, когато се допремъ до тѣхъ. А поразената частъ на тѣлото се преобрѣща въ откритъ язва (отровителна рана), окръжността на която, както и цѣлата тая частъ на тѣлото, отича, и болѣстѣта, при недоброто глѣданне, се усложнява съ червенъ вѣтъръ, а заедно съ това и силитѣ на болния се измѣняватъ: цѣлото му тѣло бива като въ огнь, языка му изсѣхва и всичката тая картина ни напомнюва бързо развившиятъ се тифъ (тѣжка болѣсть). При понататѣшното течение на болѣстѣта — язвитѣ почватъ да се явяватъ въ пѣколко части на тѣлото и най напредъ, ако не винаги, то преимущественно, въ носа. Всичкитѣ тѣзи язви, както и откритицата на носа, отдѣлятъ отъ себѣ си

слизиста и лепкава жидкостъ съ твърдѣ неприятна и тѣжка миризма. Мангафата може да се появи и премине сѣщитѣ фази и въ вѣтрѣшнитѣ органи, но такива случаи биватъ рѣдкостъ. Много по често ти се явява въ гърдитѣ и бѣлий дробъ и нейното тукъ появяване се узнава по тѣжката кашлица и млѣчното исхрачване на отдѣлимата при това мокрота. Колкото по-скоро се образуватъ нейнитѣ възели (купища отъ язви), толкозъ по-лошо бива за болниятъ, и напротивъ, колкото по-полека върви развитието имъ, толкозъ за него (за болния) е по-добъръ. Оздравяването настѣпва повечето при медленното течение на болѣстѣта.

По отношение къмъ лѣкуването на описваемата болѣсть е необходимо преди всичко да се изгорятъ до дѣно поразенитѣ отъ нея мѣста на кожата, което става по сѣщитъ начинъ, по който се гори и лошава пѣпка, а именно: взема се единъ гвоздей или друго подобно на него кѣсче желѣзо, което се гужда на огъня и се нагрѣва или раскалява до такава степенъ, щото да ѝй предѣлява видъ на сѣтътъ жаръ, слѣдъ което на всѣки двѣ-три секунди да се прилага върху болното мѣсто. При това, за да не ставатъ голѣми разрушения на около болното мѣсто, трѣбва послѣдното да се покрие съ единъ чистъ мокъръ парцалъ, въ който предварително се прави малко отверстие, чрезъ което и се приклажда на горнето желѣзо, и то до тогава, до като болния не почувствува болка, което е признакъ за допирането му до здравото и неболното мѣсто. Подиръ съвършенното изгаряние на язвата, върху болното мѣсто се прилага съгрѣвающъ компресъ, приготвенъ така: чиста платнена кърпа се намокрива въ студена вода, която отъ първо се разтвара на половинѣ съ спиртъ, а по послѣ при разтвора или смѣсването на тѣзи двѣ жидкости, — спирта се взема въ по-малка доза, примѣрено, на три чашки вода — една чашка спиртъ. Когато сополивицата, въ развитието си, достига до тѣквѣ размѣръ, който ни напомнюва тифътъ, то тогава и лѣкуването му става така сѣщо, както се лѣкува и тифътъ. На всѣкъдѣ, гдѣто се появи или забѣлѣжи отдѣляване на вонеща жидкостъ, трѣбва да се правятъ чести промивания съ вода, въ която да има смѣсенъ и малко спиртъ; носѣтъ и устата могатъ да се промиватъ съ сѣщитѣ разтвори, съ които се приготвява и съгрѣвателни компресъ. Болния, за подкрѣпяване на изнемошелитѣ си сили, трѣбва да се храни съ добри ястията, и при това да си пийнова по малко добро вино или ракия. Никога не трѣбва да се забравя, че колкото по-вече се протака болѣстѣта, толкозъ повече има надежда за оздравяване. Доброто и търпѣливо глѣданне на болния, споредъ изложенитѣ правила, почти винаги се увѣнчава съ блѣстящъ исходъ.

Предъ видъ на това, че мангафата се лѣкува крайно мѣчно и ненадежно, то и грижата за да се избавят хората съ предупредителни мѣрки отъ случайни заразявания е крайно необходима. Едно отъ най-добритѣ сръдства за предупреждаване отъ възможни заразявания съ сопозивица е възможното отбѣгване отъ да се допираме до болнитѣ животни и тѣхната козина, останѣла слѣдъ смъртта имъ. Като предпазително сръдство отъ заразяване съ мангафа, може да се препорѣча още и омиванieto на ръцѣтъ съ чистъ спиртъ, слѣдъ всѣко едно допирание до болно отъ подобна болѣстъ животно.

Какъ се узнава полътъ на дѣтето въ утробата на майката.

По мнѣнието на нѣкои лѣкари, полътъ на утробното дѣте може да се опредѣли по числото на тупанията на сърцето му. Така напримѣръ, Ж. Бидаръ, слѣдъ като излага резултатитѣ на свойтѣ многочисленни наблюдения по тоя въпросъ, дохожда, на основание на иститѣ, до заключение, че когато числото на тупанията на сърдцето не надминава 135 удара, то обикновенно дѣтето бива отъ мъжскій полъ; ако ли пѣкъ то надминава числото 145, дѣтето бива отъ женскій полъ. Основайки се на тѣзи данни, той безпогрѣшно е предсказалъ полътъ на 92 отъ 100 утробни дѣца; ако ли пѣкъ числото на тупанията на сърдцето се заключава между 135 и 145, то опредѣляването полътъ на утробното дѣте е невъзможно. С. Блакъ намира, че приетитѣ отъ Бидара цифри сѣ твърдѣ високи за скандинавцитѣ и англичанитѣ. По неговото мнѣние, у чилийцитѣ, както у нѣкои и други отъ цвѣтнитѣ племена, тупанието на сърдцето у утробнитѣ имъ дѣца бива много по-често, отъ колкото на подобнитѣ у англичанитѣ. Когато числото на тупанията на сърдцето е по-долу отъ 180, то може да се заключи, че зародиша е отъ мъжскій полъ; ако ли пѣкъ, то е по-горѣ, то — женскій полъ; но, както е извѣстно, сръцатъ се и исключения, които зависятъ отъ сложността на зачатieto (зародиша), тѣй напр. у слабото момче се забѣлжаватъ 137 удара, а у здравето момче — 133.

Домашна аптека.

Прев. Т. Георгиев.

43. Лавро-вишневи капки (aq. lauro-cerasi). Успокоително. Дава се при внезапното сърдцебиение, вслѣдствие на нѣкое нервно възбуждение или възненіе, напр. отъ страхъ, истерическия припадѣкъ и проч. Порциата на възрастнитѣ е 15—20 капки на захаръ или вода. На дѣцата

обикновенно даватъ толкова капки, колкото години иматъ, но не повече отъ десетъ. Може да се дава и заедно съ валерианови капки (№ 16) по половина, напр. 10 капки отъ това и десетъ капки отъ онова размѣсватъ съ вода. При неодолимото подиганіе за блюване даватъ лавровишневи капки на ледъ, по 5 капки всѣкий часъ; на дѣцата по 1—2 капки.

44. Летуча масъ (linimentum volatile). Употрѣблява се за растриване на кожата (съ еланеленъ или сукненъ парцалъ) при ревматизма въ ставитѣ и при наистинка. По домашенъ начинъ може да се приготви изъ нишадѣренъ спиртъ (№ 58) и дървено масло: една часть нишадѣренъ спиртъ и четири части масло разбъркватъ ги въ едно шише до гдѣто се получи желто-бѣла, смѣтано-образна жидкостъ. При употреблението трѣбва да се растрива до сухо.

45. Лимоно-кисела магнезия (magnesia citrica). Едно отъ най-добритѣ и приятнитѣ очистителни сръдства за възрастнитѣ. Една чорбана лѣжица магнезия растопяватъ въ една чаша вода, прибавятъ малко дребна захаръ и прѣсень лимоненъ сокъ и тази смѣсъ испиватъ за единъ пѣтъ. Обикновенно дѣйствува слабо и не причинява никакви болѣжки въ корема.

46. Лѣпливъ пластиръ (empl. adhaesivum). Когато имаме английскій и животиний пластири, можемъ да го употребимъ за тази цѣль, за която се употребяватъ тѣзи два пластира (№ 4 и 31). По главното назначение на лѣпливи пластиръ въ домашната медицина е друго — именно да съедини на една прѣсна рана двата края и да имъ съдѣйствува да се срастнатъ и да спре кръвотечението. Малкитѣ порѣзани рани скоро зарастватъ, ако ли тѣхнитѣ краища, тозъ часъ подиръ порѣзването, се прибератъ и слѣпятъ единъ съ другий (съ пластиръ) и се оставятъ така сближени дватри дня. Именно за такова сближаване краищата на ранитѣ се употребява лѣпливия пластиръ. Като се взмие раната съ проста или карболова вода (съставена отъ половинъ чайна лѣжичка карболова кислота на една чаша вода (№ 38), изсушава се съ гипроскопическій памукъ (№ 21), сближаватъ ѝ се краищата колкото се можа по-хубаво и въ такова положение я залѣпятъ съ ивица отъ пластиръ, толкова широка и дълга, щото да може да се държи добръ и да закрива яглитѣ на раната. Пластира за да може по-добръ да залѣпне, предварително трѣбва да се нагрѣе на свѣщъ или съ дѣханне. Кожата, на която ще се залѣпва пластира, трѣбва да бѣде съвършено суха, — инакъ той не се залѣпва. Ако ли раната е значително дълга и дълбока, тогава я залѣпятъ не съ една ивица, но съ нѣколко по-тѣсни, тѣй щото една ивица да дойде върху друга и да покрива първата ивица почти на три четвърти отъ широчината ѝ (както сѣ покрити кѣщитѣ съ керемиди).

47. Лондонски капки. Успокоително и помага за изхравяване хричките при сухата кашлица. Порцията на възрастните е 12—15 капки няколко пъти в деня. На децата без позволения на доктора да не се дава.

48. Ленияно сѣме. Вътрѣшно се дава като лигаво омекчително срдѣство въ видѣ на отваръ съ захаръ и млѣко, като чай, при сухата кашлица. Простъ отваръ, т. е. безъ захаръ и млѣко, се употребява топличакъ за жабурение на гърлото, когато гълтанието е трудно, вслѣдствие настинка. Гъста каша, сварена отъ ленияно сѣме, смѣсена съ нѣкое масло (дървено, бѣлено и пр.) се употребява топла за лапа за да ускори нагнояването на твърдите нарыви и циреи или да ги распилѣе. Тази каша се турга завита въ платно и се мѣнява често, щото лапата да не истива. Такава лапа се турга и на корема, когато ни боли.

49. Лай-лай-кучка. Тази ароматическа трѣва се употребява вътрѣшно въ тѣзи случаи, гдѣто се употребява и пиперната мента (№ 59). Вънкашно се употребява топличакъ отваръ съ анионна настойка за жабурение при змбоболнето и флюса. Топличакъ отваръ безъ анионна настойка се употребява за промивание на ухото, когато изъ него тече гной. Студенъ и внимателно прецѣденъ отваръ въ смѣсъ съ карболова кислота (чайна лъжичка на двѣ чаши отваръ) се употребява за промивание и превързване на нечиститѣ и миризливитѣ рани и язви.

50. Макови главички. Топличакъ отваръ отъ макови главички се употребява за жабурение устата и гърлото, дѣйствиува болѣстно-успокоително при змбоболнето, флюса, надуването на вѣнцитѣ и при катарра въ гърлото. За това една лъжица дребно нарѣзани макови главички се попарва съ една чаша врѣла вода, оставя се 15 минути или се подварява 10 минути, процѣжда се и се употребява. Употребява се още за припарки заедно съ ленияно сѣме.

51. Миндереровъ спиртъ (spiritus Mindereri). Испотително. Една чайна лъжичка отъ този спиртъ се прибавя на всѣка чаша отваръ отъ бжзовъ цвѣтъ или сушена малина (№ 73), който пиятъ съ цѣлъ да се причини испаряване и испотяване при лѣкуването на настинката.

52. Мушамба. Употребява се за согрѣвяюща компресси. Отъ всичките видове найдобра е гуттаперчовата мушамба, понеже е по-здрава и мека.

53. Масло отъ старо биле (развалиниче, ol. belladonnae). Като се смѣси по равни части съ просто, камфорно и бѣлено масло и му се прибави малко анионна настойка, става отлично болѣстно-успокоително растриване на кожата при ревматизма и болѣжките въ ставите. Ани-

онна настойка се взема по една лъжичка на всѣки двѣ чорбяни лъжици отъ смѣсенитѣ масла. Трѣбва да се растрива до сухо и послѣ болното мѣсто да се превърже съ фланела или съ памукъ. Ако ли слѣдъ растриванieto на кожата излѣзватъ пришки, намазватъ ги (пришките) съ цинковъ мехлемъ (№ 77).

54. Ментни капки (tinctura menthae). Успокоително при подиганieto за блюване, при болѣжките въ корема и при сюргона. Приема се по 10—15 капки нѣколко пъти в деня на захаръ или съ вода. На децата даватъ по 5—6—7 капки наведнажъ, споредъ възрастта имъ. Размѣсени съ спиртъ или одеколонъ, тѣ сж твърдѣ полезни за чистене на зѣбнитѣ, когато гниятъ и миришатъ устата. Двѣ-три капки, налети на едно топче памукъ, турнати въ дупчицата на гнилия зѣбъ, често успокояватъ змбоболнето.

55. Настойка отъ иодъ (tinctura iodi). Употребява се за намазване кожата при ревматизма и болѣжките въ ставите, при бодежа отъ странитѣ или въ гърдите и проч. Употребява се тѣй сжщо за намазване на залкналитѣ шийни и подчелюстни слези у скрофулозните. Намазването се прави съ четка отъ косми, отъ памукъ или съ брадичката на перо. Намазва се само до толкова, до гдѣто кожата се боядиса въ тъмно-желтъ цвѣтъ. Отъ силното или продължителното намазване съ иодова настойка кожата се напуква и захваща да се лющи, а поѣкога се исипватъ и сърбеливи пришки. За да се поправи кожата отъ това, намазватъ я нѣколко пъти съ цинковъ мехлемъ. Подиръ намазването съ иодова настойка, намазаното мѣсто се завързва съ памукъ или съ фланела.

56. Настойка отъ анионъ (tinctura opii). Споредъ своята си отровителностъ, въ домашната медицина вътрѣшно не се употребява безъ позволения на доктора. Вънкашно успѣшно се употребява въ слѣдующитѣ случаи: при змбоболне, произгзло отъ гниенieto на зѣба: двѣ-три капки на топче памукъ, турнати въ дупчицата на зѣба, често успокояватъ болѣжките (слюжките да се исплюватъ); 10—15 капки на една чаша топличакъ отваръ отъ макови главички или отъ лай-лай-кучка сжставляватъ едно добро болѣстно-успокоително жабурение при змбоболнето, флюса и при надуването на вѣнцитѣ. Сжщо толкова капки на една чаша топличакъ отваръ отъ алтейний корень, отъ ленино сѣме, отъ джбова кора или растворъ отъ танинъ, даватъ добро жабурение при болѣжките въ гърлото. Една чайна лъжичка анионна настойка на една чорбяна лъжичка летуча мазъ сжставлява добро болѣстно-успокоително срдѣство за растриване, въ случайтъ, гдѣто се употребява летучата мазъ.